

ILLVSTRISSIMIS BORBONII,
ET LOTHARINGIAE PRINCIPIBUS,
ET CARDINALIBVS EXCELLENTISSIMIS,

MEXXVS REBVIVS
S. P. D.

HOMERVS ille poetarum princeps, principes illos optimos esse iudicabat, quibus ab Ioue Imperium ditioque mandata esset, quique deos colerent, iura tuerentur, curam denique hominum sustinentes populorum pastores merito dicerentur: idcirco eos *disipulos* appellare solebat, quasi à Ioue educatos. Quod quidem ipsum vobis, principes illustrissimi, accommodatissimum cuique videbitur, si ortum vestrum perspiciat non solum ab optimis ductum maximisque Francia regibus, qui clementia, religione, rerum gestarum gloria, virtutum denique omni laude fuerunt cumulatifsimi: sed etiam si vestram velit institutionem educationemque accuratissimam & singularem animo repetere. Nam à teneris annis bonis literarum Graecis tum Latinis instructifsimi, ad iuris & alias disciplinas post vos contulistis, quae ad gubernandam tuendamque rempublicam maximè sunt idoneae: in quibus ita estis versati, ut iam Gallorum respublica vestro consilio & auctoritate administrari regi que cernatur: ut nec antea quidem à vobis ita à summis ac optimis & natis & institutis alia quam summa ac optima expectanda viderentur. Alexander ille magnus Magni nomen non solum nactus est, quod patre magno & sapiente Philippo Macedonum rege ortus esset: sed quod etiam ita edoctus, ut merito Magnus suapte ipse potius quam aliena virtute dici deberet. Itaque ut ceteras disciplinas, quibus diligenter dedistis operam, taceam, vestrum iuris eximium studium ipse, quo praefatore privatim uti voluistis, iam palam testari & confirmare possum: & quoniam in iure docendo, quae à me sunt tradita, ea apud me diutius post asseruaueram, ac iam tandem rogatu amicorum in vulgus lectare impellebar, non alij certè quam vestra amplitudini & memoria consecrare volui: ut quae à vobis initium cepissent, & quasi apud vos sata plantataq; essent, ita suum vestris auspiciis publicum apud studiosos exitum & fructum, quem non vulgarem spero fore, haberent: idque totum quicquid erit compendij, vobis omnes accepto ferant: verifsimum verò su testimonium mea erga amplitudinem, vestram observantia, obsequij, & cultus, ut enim in vobis mea inter mortales spes semper fuit, & est maxima: ita illius spei hoc volui pignus esse perpetuum. Valete.
Datum Lutetia kalendis Octobris, anno 1557.

PROOEMIUM AD TITVLVM
DE VERBORVM, ET RERVM
SIGNIFICATIONE,

Digest. lib.L.

ILLVD primūm cer-
tum exploratumque
est, omnem scieriam,
vt recta eius traditio
sit, à cognitione ver-
borum & vocabulo-
rum incipere, eorum
enim significati-
bus ignoratis, facile
quisque, vt apud phi-
losophos dici solet,
decipitur. Quod num
ex interpretum nostrorum, tot voluminibus, tum
ex quotidianis disputationibus planè intelligi po-
test. Etenim illorum plerique, dum suam senten-
tiam tueri conantur, sepe laudis studio, vt acutè
aliquid excogitasse videantur, verba legum aut
captant, aut rotquent in alienum sensum. Ex quo
accidit, crebrius vt sit de nomine, quàm de re con-
tentio. Quam potissimam puro causam, vt ad pris-
ca illa tēpora Iustiani Imperatoris redierimus:
qui ait in l. 1. §. nostram. & l. 2. §. contrarium. & §.
penul. C. de veteri iure enucle. ante ferotum ius
per contrarias sententias concurbarum, & opus
edicti perpetui moderatè confectum, eius comen-
tatores in infinitum producentes, huc atque
illuc in diuersas sententias distrazisse: vt omnem,
inquit, Romanam sanctionem confusam cerne-
res, rursus tantam fuisse voluminum multitudinē,
vt illorum nomina antiquiores homines non di-
cimus (inquit) nesciebant, sed nunquam audiebāt.
Ita illæ altercationes, & disparationes comen-
torū huius iuris nostri, quæ in nominibus magis,
quàm rebus posite sunt, adeo occupatos omnes
reuerant (quod indicat innumera librorum, mul-
titudine) vt de re iudicare, rem à re distinguere, etiā
nunc post tot secula & tantos labores hominum,
difficilimum videatur. Quod non aliunde maxi-
ma ex parte accidisse parandum est, quàm ex vo-
cabulorum varia & diuersa ignorata significa-
tione, quæ in legibus pro varietate materiae, dicen-
dicatione, ac phrasi variè vsurpantur. Quare ope
reperiturum facturum semper existimaui cum, qui
eorum verborum, quibus Iuriconsulti vtuntur,
ita significationem traderet, vt distinctè pro legis
ratione & materia, tanquam in tabula quadam
inspici possent: ne capiantur deinceps tam qui iuris
subeunt rudimenta, quàm prouectiores his veluti
involueris ac cauillationibus, & eo elencho, què
Graeci *συνταξι* appellant, qui in dictione versari so-
let: sed aliter atque aliter, alia atque alia lege verbum
idem accipi dum intelligent, illos quasi secpulos
facile fugiant; tandemque ad rei ipsius & veri-

taris, non nominum tractatum, studia sua & dis-
parationes conferant. Et non dubito, si quis ita
instituat eos qui sacris huius disciplinae incipiuntur,
quos Iustineus Iustinianus dici vult, ad inti-
ma iuris penetralia facile peruenturos: neque qua-
si in vestibulo ædium deambulantes, in illis vocū
iurgis consensescant, sed breui his perceptis ad
ceteras partes liber fieri aditus. Quid enim maius
quis prestare possit, cum sit librorum confuen-
tium, vt verè dicam, pelagus, vt sinceram iurisdī
sciplinam tradat, quàm illa tollere, quæ impē-
diunt ne ingressus pateat? Quæ res, etiā magnope-
re profutura, infiniti tamen laboris nobis temper
videbatur, & opus sine arduum atque perquam
difficile: vt necesse sit ei, qui hoc tentant, totum
ius satis per se amplum ob oculos ponere, acutius
singulas leges perspicere, & ex genere cuiusque
materie verba distinguere, quæ magis significa-
tio, interpretatio & mens Iuriconsulti apta rei
videatur. Arbitramur denique eum vnum, qui id
prestat, & oportere omnem pro omnibus labo-
ris prouinciam sustinere, quod nemo aggredi sine
magna premij spe vel noller, vel qui vellet, tan-
ta cum difficultate non posset.

Nostri autem docendi ratio erit distributa in
tres partes: in verborum significationes, in phras-
es, & utilitates. Hec via non alienis instrumentis
& tabulis (vt ita dicam) sed proprio legum contex-
tu probabimus: quia non interpretari iussus erit,
tum cum docerem illa, Ciceronem, aut philoso-
phos, sed leges ipsas, si quis tamen locus obtinuit
esset, qui alieno auxilio egeret, vt plurimos pro-
pter artium affinitatem esse necesse est, non asper-
nabar ex principijs artis, cuius id esset, interpre-
tari, vt in his quæ ad rem rusticam pertinerent, vel
ad architecturā à Colamella & Vitruvio, atque ita
in ceteris: & si quæ male explicata videbantur ab
alijs, dicebamus nos quoque sententiam. Nam te-
pe euenit, vt qui magis in alia, quàm iuris disci-
plina versari sunt, interpretentur leges ex Cicero-
nis loco: quod etsi aliquando quidam rectè, non
tamen illud semper: est enim plerumque prociū à
lege sensus. Nam proprium est dicendi genus, sunt-
que propria vocabula Iuriconsultorum, quod ip-
sum ipse Cicero testatur, singularum quoque ar-
tium esse. Rhetorum artes, inquit quæ sunt toto
forenses atque populares, verbis tamen in dicen-
do quasi priuatis vtuntur, ac suis. Quare non satis-
faciet iuris studioso, qui in interpretationibus le-
gis locū Ciceronis solū citans putabit sepe apud
Iuriconsultos aliter vel angustius vel latius posse
accipi. Erit ergo ista quasi itagoge ad omnes iuris
partes, tum etiam prouectionibus plurimum vsui

*Methodus
in hoc ope-
re seruata.*

COMMENTARII D. PETRI
REBUFFI IN RVBRICAM DE
VERBORVM; ET RERV
SIGNIFICATIONE;

Digest. lib. I.

*Rubrica
quid sit &
rubrum, &
quare sic
dicatur.*

RUBRICA capitur
hic pro titulo, vt docet
Iurifcons. Paul. au
l. 2. §. recuperanda pos
sessoris causa inter
dicta proponitur. sub
rubr. vnde vi. ff. de in
terdict. & ipsam rubri
cam doctur. quidam
rubrum plerumq; vo
cant, forte eo quod
rubricæ initio, vel ru
bro atramento, etiamnum depingi, & scribi so
leant, & nigrum appellant tituli materiam, atque
leges sub titulo contentas: alijq; modis accipiunt
rubrica, vt per Philip. Berold. in annota. ad Colum
nellam de re Rustica, sed nihil ad Iurisperitum.

*In fine car
bitur, sicut
fit, cum ab
initio da
cendum sit.*

Verumenimvero vt plenior rubricæ habeatur
elucidatio, ex hac prima glos. parte colligi potest
ratio, quamobrem in fine Digestorum, & non in principio locatus fuerit, quia non potest
elici verboes significatio, nisi prius verbis positis.
Et sic necesse fuit leges prescribere, & ex illis postea
vocalia colligere, vt Iurifconsulti fecerunt, qui
post quinquaginta libros Digestorum hæc vocalia
ex illis extraxerunt. Nempe ex nihilo nihil colligi po
tuit, arg. l. de cõ. ff. de verb. oblig. sic dicit Iuri. conf.
de rit. de regal. Iuris. l. in tit. proximo ibi, sed ex iure,
quod est, regula fit. Ergo oportuit prius ius scribere,
& postea ex iure verborum significationes, & re
gulas elicere, vt factum extitit, & sic non est absur
dum, sed necessarium eum, qui iura ciuilia profiteri
cupit, ab initio hunc titulum laudare, & memoriam man
dare, quamvis Iurifconsulti in fine locauerint.

*Quatuor
modis capi
tur Verbu.*

In secunda parte glossa dicit verbum in rubric.
possum de verborum, &c. accipi duobus modis,
large scilicet, pro qualibet parte orationis, tam pro
nomine, verbo, quam pro alia orationis parte: &
sic pro qualibet dictione, & vocabulo. Pompo. in l.
statuliberi à ceteris. in fin. ubi quoniam lex duode
cim tabularum captiouis verbo omnem aliena
tionem complexa videtur. ff. de statuliber. & sic ac
cipitur sæpe in hoc titu. vcl in l. verbum oportebit
§. actionis verbo, & l. plus est in restitutione. l. aliena
tionis verbu, id est dicitio alienationis. infra eod.
& l. potestatis verbo. ibid. & Iurifconsulti sæpius me
vniunt verbo pro dictione & vocabulo: & pro eo
aliquando vniunt verbo appellatio. l. vrbis appel
latio. l. pecunie appellatione. cum l. sequenti. & l.
subsignari. ac l. verbo victus. l. alienarum. in fin.
& l. inter scriptum. cum aliis multis legibus, infra
eod. l. 1. §. conuentionis verbum, si de pactis. vbi in
prin. vocat verbu, & postea nomen. l. doli verbum,

ff. de seruo corrupt. Et hoc nomen est reru substan
tias docendi discendiq; instrumentu, sicut pecten
& radius tele. textorum est instrumentum. Textor
itaque radio & pectine recte vterur, recte inquam
secundum texendi rationem. ille vero, qui docet,
nomine vterur, & recte: recte videlicet secundum
proprium docendi rationem: telte Platone in Cra
tylo. sic & Iurifconsultus, vt inferius apparebit. &
Quintilia. sic scribit lib. 1. c. 5. verba significare om
nia per que sermo neditur, sine sint nomina, sine
verba: sine coniunctiones, atque adeo orationes.
ita hic accipi posse.

*Verbu
quod.*

Secundo capitur stricte pro parte orationis,
qua vocatur verbum: & sic accipitur in l. verbum
oportebit. & in l. verbum facere. & l. verba contra
xerunt & gesserunt. infra eod. l. 1. in fin. ubi. nam sta
tuerit verbum rem persitiam significat. quod quilibet iu
ris. ff. & alibi frequenterisime.

*Verbu pro
parte ora
tionis.*

Tertio capitur verbu pro loquela & sermone,
etiam si pluribus consistet clausulis, & pro voce ling
ua figurata: gallice parolle, si quis uxori. §. si filius.
versiculo, neque verbo, neque scriptura, quis iur
tam facit. de furtis. ff. l. non figura. de actionibus &
obligationibus.

*Verbu pro
sermone co
pitur.*

Quarto pro clausula seu oratione, vt veru am
plius non peri, l. amplius. rem ratam haberi. ff. l. 1.
& l. ob hæc verba. de his qui notant. infra l. 1. & elegit
rer. de dolo. l. inter hæc verba quanti. infra eod. vbi
prius dicit verba, postea clausulam. l. illa verba ar
bitrata Luci Titij. l. nepos. l. cum quætebatur. infra.
eod. ac l. Neratius. de seruo cor. l. si duo. in fin. & l.
promissor. §. 1. de constit. pec. l. 2. C. de bon. vac.
lib. 10. vnde si statutum puniat dicentem verbum
iniuriosum alicui, intelligitur de oratione, vel clau
sula, telte Bart. in larem apud. s. ait prator. ff. de ini
ur. facit quod dicit Bald. in l. antiquas. col. 1. C. de
vstruct. Ego dicerem intelligi etiã posse verbum
pro vna dictione, vt si quis vocet vno verbo ali
quem naturalem. velfurem, latronem, aut aliam
presertat vno verbo iniuriam, hoc statuto tenebitur,
ac si clausulam totam protulisset: vt not. Boer.
in consi. incipiente, si quis animo iniuriandi. descri
pto in consuet. Biturig. per l. 1. ff. de iniur.

*Verbu pro
clausula.*

Et dicitur verbum à veritate, quia verum nos
loqui oportet, telte Varrone. Et hec theologi ali
quando accipiunt verbum pro mentis conceptu,
qui de voce formata & emittenda concipitur, an
tequam vterius ad labia producat: & sic dicitur
cogitatio, qua adhuc in conscientia secreto conti
netur: vox vero, per quam verbu profertur in me
dium: tamen hic communis sumitur pro verbo
iam prolato, vel scripto: alioqui si pro cogitatione,
nullus posset eam declarare præter Deu opti. max.